

VIS 70 HŠK HAJDUK OBNOVLJEN 7. V. 1944.

Dani časti, ponosa i slave

Robert Kučić
**VIS 1944. – 2014.
DANI ČASTI, PONOSA I SLAVE
70 GODINA POSLIJE**

Nakladnik:
Hrvatski nogometni klub HAJDUK š. d. d.
8. Mediteranskih igara 2
21000 Split
Split

Za nakladnika:
Marin Brbić, predsjednik

Autor:
Robert Kučić

Urednik:
Srećko Čudina

Recenzent:
Jurica Gizdić

Lektura:
Mary Brkljača

Prijevod na engleski jezik / English translation:
Jelena Mikačić i Filip Kurtović

Oblikovanje i priprema za tisak:
ACME

Naklada:
500 primjeraka

Tisak:
JAFRA PRINT, Solin

CIP - Katalogizacija u publikaciji
SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA U SPLITU
UDK 796.332(497.5 Split)(091)
KUČIĆ, Robert
Vis 1944. - 2014. : dani časti, ponosa i slave : 70. godina poslike /
Robert Kučić. - Split : Hrvatski nogometni klub Hajduk, 2014.
Bibliografija. - Summary.
ISBN 978-953-7814-07-6
I. Nogometni klub "Hajduk" (Povijest) II.
Šport -- Hrvatska -- Povijest
150709003

Robert Kučić

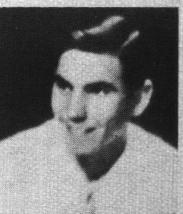
VIS 1944. – 2014.
DANI ČASTI,
PONOSA I SLAVE
70 GODINA POSLIJE

Split, 2014.

Prvaci Hrvatske

Slijeva odozgo dolje: Kokeza, M. Krstulović, J. Matošić, Rafanelli,
Marušić, B. Bakotić, Alujević, Kacijan, F. Matošić,
Sobotka, I. Radovniković (Split)

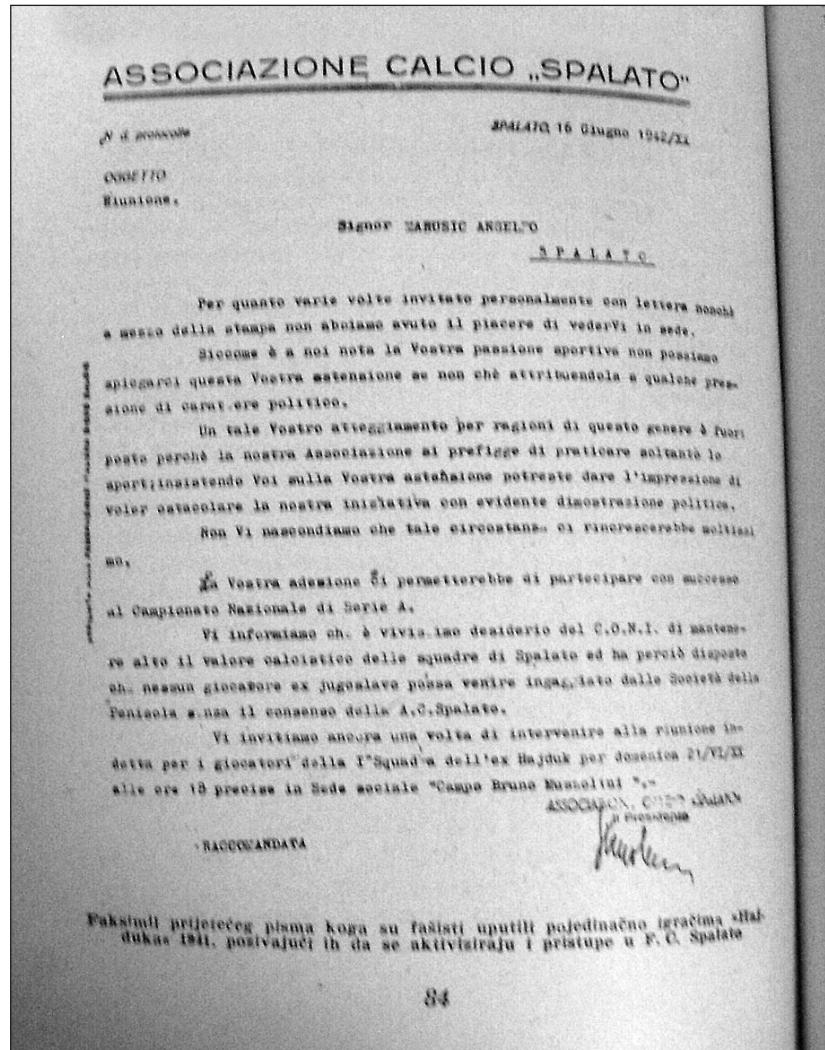

1941

Godine 1944. drugi svjetski rat bijesni svom žestinom. Na Pacifiku se vode teške borbe za svaki otočić, gubici na svim zaraćenim stranama u ljudstvu i tehnići su ogromni. U Europi njemački ratni stroj ne posustaje, trpi pod udarima saveznika, ne pokazujući znakove o skoroj neminovnoj predaji. Rat na prostorima Jugoslavije vodi se nesmanjenom žestinom. Sport nikom ni ne pada ozbiljnije na pamet, osim na oslobođenim prostorima mlađima, u predahu između borbi. Ponekad na oslobođenim prostorima, u propagandne svrhe, priređuju se natjecanja u atletici, plivanju, veslanju i nogometu. Da besmislenost bude još veća, te godine u Londonu su trebale biti XIII. olimpijske igre, igre koje se od antičkih vremena priređuju u slavu mira. U tom do tada neviđenom ratnom metežu koji je odnio milijune ljudskih života, jedan mali hrvatski otok u Jadranskom moru postao je sportska pozornica događaja bez presedana u novijoj povijesti koji ove 2014. godine obilježava svoju 70-tu obljetnicu. Ova knjižica pokušaj je da se u što kraćim crtama, prateći događaje tijekom 1944. i 1945. godine, vremeplovom vratimo, pisanom riječi i slikom u to burno vrijeme kada se stvarala ratna povijest Hajduka. *U dane časti, ponosa i slave.*

(Ne) Prilike u Splitu

Te godine 1944. grad Split još uvijek je okupiran, vojske se samo mijenjaju. Vlast u gradu preuzeila je NDH, dok je grad stvarno u njemačkim rukama. Okupator na sve moguće načine pokušava stvoriti privid organizirane vlasti u gradu pa tako nastoji oživiti interes i za sport, kojega gotovo i nije bilo. U Zagrebu čak pokušavaju prikupljati pomoć za nogometni klub Hajduk, dok se njegovi igrači i rukovodstvo uglavnom nalaze u partizanima. Hajduk u Splitu ne djeluje još od 1941. god., kada talijanski fašisti ne uspijevaju promijeniti ime kluba u Associazione Calcio "Spalato" (A. C. "Spalato"), na što domoljubni Hajduk nije pristao i klub je raspušten. Ti jalovi pokušaji dokaz su da, unatoč okupaciji, Split nije pokoren. Sportska mladost slobodarskog Splita masovno se odazvala pozivu Domovine i stupila u redove NOB-e. U gradu gotovo da nije bilo mlađih ljudi, sve što je moglo nositi pušku sudjelovalo je u borbi za slobodu. Split je dao veliki doprinos u antifašističkoj borbi i doprinio njegovu konačnom porazu u drugom svjetskom ratu. Za teško stečenu slobodu platilo je visoku cijenu, dao je veliki broj žrtava i među sportašima. Sjetimo se samo nogometnika heroja Radničkog nogometnog kluba Split kao i brojnih drugih. Ratne 1944. godine Split je često bio izložen teškim bombardiranjima, uništavana su lučka postrojenja, komunikacije i vojni objekti. Danas iz ovog vremenskog odmaka teško je shvatiti da je jedan tako stari grad prebogate povijesne i kulturne baštine poput Splita bio tako nemilosrdno uništavan. Stradali su brojni povijesni objekti, škole, bolnica, porušene crkve Svetog Ante, Svetog Roka, Svetog Petra, kuća Katalinić, svjetionik, teško je oštećena Biskupova palača. Ni Marjan nije pošteđen, posjećeno je na stotine borova, oštećeni su sportski objekti (Hajdukovo igralište), a smrtno je stradao i bio osakan veliki broj Splićana. Sve su te 1944. godine postajale učestalije partizanske akcije u samom gradu Splitu i okolicu. Brojni splitski sportaši sudjelovali su u ratu raspoređeni u partizanskim jedinicama diljem zemlje, a neki i u prekomorskim jedinicama pri savezničkim kampovima (Italija).

Faksimil pisma s prijetnjama kojega su fašisti pojedinačno uputili Hajdukovim igračima 1941. pozivajući da pristupe u A. C. Spalato

Ovdje je svaki kamen bio puškarnica
I svaki čovjek štit slobode
Uspomena na te dane neka živi
trajno kao kamen
ovih životima obranjenih obala.

Jure Frančević-Pločar

Vis

Otok Vis, najistureniji nastanjeni hrvatski otok u Jadranskom moru, odlukom najviših vojnih vlasti NOV-e u drugom svjetskom ratu nakon kapitulacije Italije 1943. godine, bio je snažno učvršćen i neosvojiv Hitlerovojo vojsci. Osim neuspješnih pokušaja, nikada im nije uspjelo zauzeti taj otok koji je radi čvrste obrane dobio naziv Jadranska Malta. Cijeli otok pretvoren je u tvrđavu i veliki nosač aviona, koji je saveznicima omogućavao danonoćno napadanje njemačkih ciljeva, a partizanima služio kao baza za desantne udare na okupirane dalmatinske otoke. Višani, saveznici i pripadnici XXVI. dalmatinske divizije izgradili su aerodrom u predjelu Velog Polja, na mjestu najboljih i najplodnijih vinograda. Radovi su počeli u ožujku 1944. godine. Vis je kao slobodni teritorij bio sabirni centar za ranjenike i desetke tisuća izbjeglica na putu spasa kojeg su tražili u vrućem pijesku El Shatta (Egipat). Otok Vis u tim danima bio je veliki saveznički kamp, u kojem su mlađi američki i engleski vojnici, posebno avijatičari u slobodnom vremenu upražnjavali svoje sportske navike, posebno omiljene i popularne nogometne igre. U to vrijeme na Visu je stacionirana spomenuta XXVI. divizija NOVJ-e u čijim se redovima od kapitulacije Italije već nalaze neki igrači *Hajduka*, preživjeli igrači *Splita* i drugih dalmatinskih klubova. Razumijevanjem vojnog rukovodstva osnivaju *nogometnu grupu od 15 igrača*. U toj grupi bili su Jozo Matošić, Frane Matošić, Veljko Šubašić, Hrvoje Čulić, Zlatko Ferić, Vlado Kaliterna, Dušan Bjelanović, Vinko Jelaska, Ante Antonini, Marko Vušković, Bonaventura Parić, Ivo Peršić, Dušan Bizjak, Mladen Berković i Bogomir Roje. Ovim sportskim aktivnostima

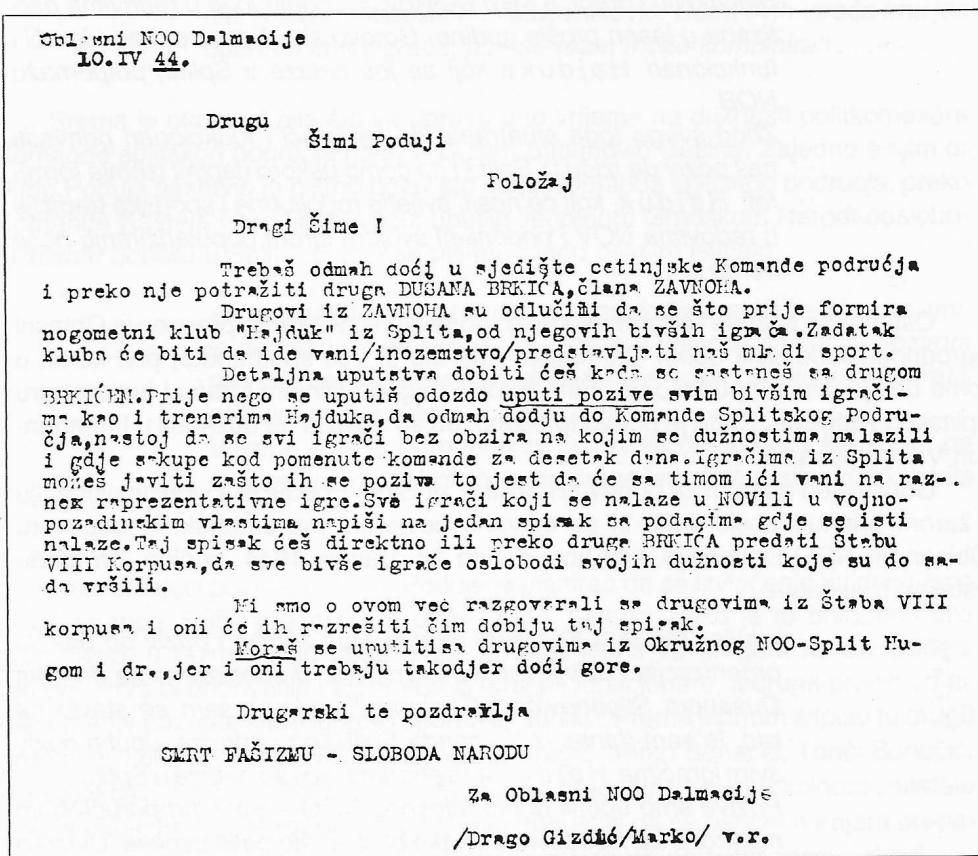

Nogometna grupa XXVI divizije snimljena na Visu, travnja 1944. Zajedno sa igračima su i kasnije izabrani članovi uprave ratnog Hajduka, te nekoliko partizana. Stoje slijeva: Veljko Šubašić, Bonaventura Parić, Vlado Kaliterna, potpredsjednik ratnog Hajduka Vicko Krstulović, Bogomir Roje, Vinko Jelaska, Dušan Bizjak i Jozo Matošić. Čuće slijeva: Frane Matošić, Marko Vušković, Hrvoje Čulić, član uprave ratnog Hajduka Ante Jurjević Baja i Dušan Bjelanović.

ma sazrijevala je ideja o stvaranju domaće nogometne momčadi koja bi mogla biti ravnopravna saveznicima i to ujedno koristiti u propagandne svrhe. Već se počelo razmišljati o završetku rata i mirnodopskim učincima sporta kao sredstva u cilju privlačenja mladih. U Splitu je već postojala prijeratna dugogodišnja nogometna tradicija. Hajduk je, već tada, za Split i Splitske bio puno više od nogometne igre. Simbolizirao je ljubav prema rodnoj gradi i otpor prema svakom tuđincu, radi čega je teško dobio i rješenje o svom osnutku 1911. godine, a 1941. godine od strane fašističkog okupatora je raspušten. Prepoznat kao takav splitski Hajduk nametnuo se kao logičan izbor kluba čije je preostale igrače trebalo okupiti i prebaciti na oslobođeni teritorij, odnosno Vis kako bi se ideja ostvarila. U ratnim uvjetima koji su tada vladali na ovim prostorima, posebno u Dalmaciji i gradu Splitu, ovo nije bio nimalo lagan zadatak. Dobro je trebalo isplanirati i organizirati okupljanje igrača te njihovo prebacivanje na Vis. Danas bi rekli kako je ovo bila akcija visokog rizika. Cijelu akciju trebalo je sagledati sa svih strana, pa i moguće posljedice. Trebalo je računati i na odmazdu neprijatelja ako se akcija otkrije. Obitelji odbjeglih igrača mogle su biti ugrožene i teško stradati. Split je tih godina često bio svjedokom brojnih racija, vješanja (vješala na rivi) i strijeljanja talaca u znak odmazde za sve učestalije diverzantske akcije u gradu i okolici koje su vršili hrabri Splitski.

Kako se stvarala ideja o prebacivanju igrača HŠK Hajduk na Vis

Prema dostupnim dokumentima, ideja o obnovi *Hajduka* javila se još 1943. godine na jesen u Livnu, prigodom prikupljanja podataka o članovima *Hajduka* na oslobođenom teritoriju. U to vrijeme u Livnu se nalazio posljednji prijeratni potpredsjednik HŠK Haj-

Drago Gizić obavještava dr. Šimu Poduju o odluci ZAVNOH-a da se obnovi HŠK Hajduk.

duk dr. Šime Poduje i igrač Ante Muljačić (kao pripadnici VIII. korpusa). Ta ideja tada nije ostvarena jer je uslijedila šesta neprijateljska ofenziva. Stvaranjem slobodne teritorije te dolaskom XXVI. Dalmatinske divizije na otok Vis 1944. godine i smanjene opasnosti o mogućem neprijateljskom desantu na otok, uvjeti za ostvarenje ove zamisli dobili su realniju podlogu. Suglasnost i odobrenje ideje ma tko da je bio prvi inicijator došlo je od najviših tadašnjih organa ZAVNOH-a, u čije ime je predlagatelj bio Dušan Brkić. On ovu ideju iznosi 9. travnja 1944. godine pri štabu XX. dalmatinske divizije u mjestu Vrdovu. Za provedbu je zadužen Oblasni NOO Dalmacije. Odluka je donesena sa ciljem da Hajduk predstavlja u inozemstvu *naš mladi sport*. Kako se već tada nalazio veliki broj igrača i članova predratne Hajdukove uprave na oslobođenom teritoriju trebalo je samo još iz Splita izvući posljednju grupu i prebaciti na otok Vis. U Rudi kod Sinja 12. travnja 1944. godine dogovorili su tadašnji vojni i politički rukovodioci da se na Visu obnovi HŠK *Hajduk*. Drago Gizdić odmah obavještava dr. Šimu Poduju, kao najpogodniju osobu za provedbu. Ovo pismo Šime Poduje prima na borbenom položaju 13. travnja. Vrlo brzo reagira i prilazi ostvarenju ove ideje s velikim oduševljenjem. Već 14. travnja upućen je poziv Janku Rodinu (predsjedniku posljednje uprave Hajduka pred drugi svjetski rat), Leu Lemešiću (blagajniku), Ljubi Benčiću (treneru), igračima : Bartulu Čuliću, Karlu Čapeti, Miljenku Krstuloviću, Petru Brkljači, Frani Duplančiću, Zdenku Zeliću, Žarku Zeliću, Ivi Radovnikoviću, Ivi Alujeviću, Miljenku Batiniću, Branku Bakotiću i Slavku Luštici. Svi događaji koji su uslijedili nakon ovog formalno upućenog poziva, budući su svi pozvani već davno bili spremni dati svoj doprinos borbi protiv fašizma, odvijani su u najstrožoj tajnosti i brzinom kakvog dobro reziranog akcijskog ratnog filma.

Tko je tajanstvena žena s crvenom maramom

Šime Poduje prilikom pripremanja poziva, planirao je iz okupiranog Splita igrače Hajduka i njegove funkcionare izvući u dvije grupe, u određenom vremenskom razmaku. Ova akcija bila je vrlo složena i opasna. Split je bio okružen i učvršćen bunkerima, stražama, patrolama, stanovništvo iscrpljeno glađu, učestalim racijama, represalijama, izloženo svakodnevnom bombardiranju i suočeno sa smrću. U prvoj grupi trebali bi poći najpotrebniji igrači i funkcioniari, a u drugoj: Fabjan Kaliterna, Vlade Kragić, Mirko Bonačić, Ante Bakotić, Josip Lin, Miho Kurir i Ante Kesić. U teškim i vrlo složenim uvjetima mijenjajući datum radi sigurnosti, određen je konačno dan odlaska 23. travnja u 11 sati. Mjesto sastanka bilo je na mostu iznad željezničke pruge, danas između Poštanske banke i semafora (vrh Bihaćke ulice). Trebalo je ponijeti sa sobom samo najnužnije. Bili su podijeljeni u dvojke. Na dogovorenom mjestu dočekala ih je žena sa crvenom maramom na glavi kao znakom raspoznavanja. Nakon izmjene lozinke Ljube Benčića s nepoznatom ženom, krenuli su u razmacima, budno pazeći na dvojku ispred sebe kako se ne bi izgubili. Opasnost je vrebala na svakom koraku, trebalo je vješto izbjegavati neprijateljske straže i patrole, te nipošto ne svraćati pozornost na sebe. Najteže je bilo prijeći solinski željeznički most koji su dobro čuvale njemačke straže. Uspješno su savladali i ovu prepreku, zahvaljujući ženi sa crvenom maramom. U Solinu je predala grupu drugom vodiču. U ovoj cijeloj priči zanimljivo je to da se na rastanku nisu uspjeli niti pozdraviti s ovom tajanstvenom ženom kojoj nisu nikada ni ime saznali. Vjerojatno je nestala u ratnom vihoru. Da je preživjela rat sasvim sigurno bi se njeno ime itekako povezivalo s ovim jedinstvenim podvigom splitskog Hajduka za vrijeme drugog svjetskog rata. Tko je nepoznata žena? Ostat će zauvijek tajna. Nastale nepovoljne okolnosti nakon prebacivanja prve grupe nisu dopustile prebacivanje spomenute druge grupe.

Bosonogi preko Kozjaka

Igrači Hajduka predvođeni novim vodičem dohvatali su se Rupotina u ranim popodnevnim satima, već vidno iscrpljeni i gladni. Zaklonjeni u jednoj kamenoj razvalini čekali su da padne noć, kako bi pod okriljem noći prešli najopasniji dio puta. Prema pričanju sudionika, pri samom vrhu Kozjaka, vodič naređuje skidanje cipela. U blizini njemački stražari u bunkerima nisu ih smjeli primijetiti, morali su paziti na svaki odronjeni kamenčić kako ne bi uzbunio stražare i upropastio cijelu akciju. Svladavanjem *Grede* po prvi put susreću partizane zadužene za njihov prihvat i osiguranje silaska na drugu stranu Kozjaka. Odmora nije bilo. Tijekom noći marš je nastavljen do sela Korušće gdje ih dočekuje Šime Poduje. Šibensko-trogirski partizanski odred imao je zadaću osiguravati i štititi Hajdukove igrače sve do ukrcaja na brod za Vis. U Splitu se u međuvremenu već saznao za ovu smjelost i drski bijeg. Naređeno je da se oni po svaku cijenu uhvate. Ova akcija bila je veliki udarac neprijatelju obzirom na vrlo snažne garnizone koje su imali u Splitu i okolici. Usput Hajdukovim igračima priključio se Dražen Martić. On je već bio u partizanima, ali je zarobljen i prisilno unovačen u domobrane. Iskoristio je prvu priliku i pobjegao. Tako je postao 15-ti član ove hrabre skupine i nadoknadio jednog izostalog igrača iz Splita. Uspješno svladavši vrlo zahtjevnu dionicu prebacivanja preko ceste Trogir-Šibenik, trećeg dana (zadnja dionica puta do Kaprija) za vrijeme kratkog predaha i odmora napadnuti su vatrom iz minobacača i mitraljeskom paljbom od strane jednog mješovito njemačko-ustaškog odreda. Partizanska pratnja odmah je odgovorila prihvatajući borbu omogućivši Hajdukovim igračima sklanjanje na sigurno. Na tom području Nijemci su pojačali nadzor brojnim patrolama i onemogućili prijelaz prema Kapriju. Ova novonastala neugodna situacija izmijenila je plan. Vraćaju se prema Trogiru gdje se trebaju na Vis prebaciti partizanskom vezom u Vinišćima. Iz ratnog dnevnika Šime Poduje, kojega je detaljno vodio, saznajemo kako su Hajdukovci još nekoliko puta bosonogi savladavali strme kozje staze i spa-

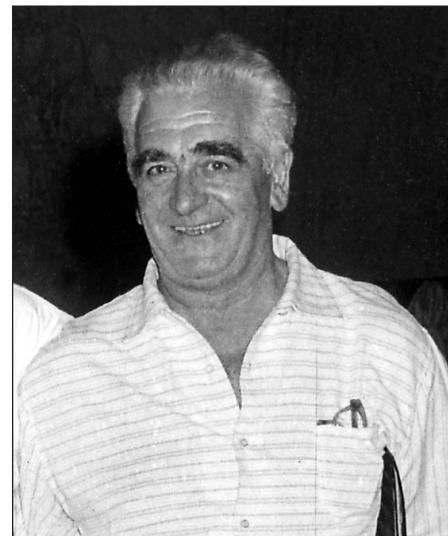

Noću između 1. i 2. svibnja 1944. ovim brodom krenuli su igrači i rukovodstvo Hajduka prema Visu na put časti, ponosa i slave

vali na otvorenom. Skrivali su se u jednoj gustoj šumici iznad Vinišća gdje su prvi put jeli bijeli kruh. Nepovoljni vremenski uvjeti na moru nisu već nekoliko dana dozvoljavali vezu s Visom. Našli su se u okruženju neprijateljskih garnizona. Nekoliko dana pokušavali su se bezuspješno prebaciti do Malog Drvenika onemogućeni jakom burom. Veza s Visom je i treći put propala. Oskudijevalo se i u hrani, jeli su dnevno samo desetak dekagrama bajama, mučio ih je umor i neispavanost radi stalno prisutne opasnosti i napetosti. Ovaj podatak govori u kakvim se riskantnim uvjetima odvijala ova neobična akcija. Konačno se 1. svibnja ukrcavaju na ribarski brod kojim se prebacuju na Drvenik. Na drugoj strani otoka skriveni, očekivali su svjetleći signal veze s broda kojim su trebali poći na Vis. Zureći u noć, spasonosna dva brza svjetla prvi primjećuje Ive Radovniković (Mali Ive). Ukrcavši se na naoružani partizanski brod iscrpljeni Hajdukovići po bonaci su zaplovili k luci spasa. Na sredini kanala susreli su engleske razarače. Okrijepljeni snom, bijelim kruhom (koji je tada bio pojam), margarinom i marmeladom, u cik zore uplovili su u višku luku. Ondje su čuli vijest koje su se cijelo vrijeme pribojavali. Zloglasni Gestapo u Splitu je pohapsio članove obitelji igrača Hajduka. Tako je 2. svibnja okončana desetodnevna Hajdukova odiseja.

Doček Hajduka i boravak na Visu

Doček i susret igrača Hajduka na slobodnom Visu sa suigračima možda je najljepše opisao jedan od sudionika ovih događaja Leo Lemešić: "Susret s igračima H a j d u k a na Visu i borcima bio je tako radostan, da će mi to uvijek ostati kao jedna od najljepših uspomena." Radost nije bilo kraja. H a j d u k se našao u punom sastavu na oslobođenom teritoriju. Istog dana Šime Poduje upućuje pismo u Split u kojemu Gradskom narodno oslobođilačkom odboru u ilegali referira o dolasku svih igrača na Vis, jedino je Karlo Čapeta ostao u Splitu (nakon poroda supruga je teško oboljela). Dalje je u pismu zatražio podrobnije obavijesti o njihovim obiteljima u vezi hapšenja od strane Gestapa. Kasnije doznajemo iz razgovora sa članovima obitelji pojedinih igrača da su zaista bili pozivani na razgovore u ured Gestapa ne bi li nešto otkrili. Međutim nitko od rodbine i prijatelja ništa nije znao jer je tajnost akcije bila dobro pripremljena. U pismu je nadalje zatražio Hajdukove slike iz prošlih vremena za propagandne svrhe. Za dolazak Hajduka na Vis prvoborac Dalmacije i narodni heroj Vicko Krstulović rekao je: "Prijelaz H a j d u k a na slobodni teritorij bio je još jedan veliki uspjeh u borbi protiv okupatora te je imao veliki i značajni politički odjek" Po dolasku na Vis igrači Hajduka priključeni su ranije formiranoj nogometnoj grupi XXVI. dalmatinske divizije stacionirane na Visu. Ova grupa bila je smještena u šatorskem naselju u zaseoku Marinjim Zemljama. Za osnivanje već spomenute nogometne grupe, u ožujku 1944. godine, posebno je zaslužan komandant Prve dalmatinske brigade, zaljubljenik u Hajduka, Bogdan Stupar koji je uvidio korisnost igre za podizanje morala svojih boraca, razvijanje prijateljstva i bolje suradnje sa savezničkim jedinicama stacioniranim na Visu. Ova grupa bila je sastavljena od igrača Hajduka, Splita, AŠK-a i Osvita iz Šibenika. Za nogometnu grupu igrali su:

Šime Poduje, ključna osoba obnove HŠK Hajduk

*Vis - narodni dom u kojemu je 7. svibnja 1944., na svetog Duju,
održana obnoviteljska skupština HŠK Hajduk*

*Kuća barba Mihe Karuze
u Marinjim zemljama u kojoj je
Hajduk bio smješten na Visu*

Jozo Matošić, Frane Matošić, Veljko Šubašić, Hrvoje Čulić, Zlatko Ferić, Vlado Kaliterna, Dušan Bjelanović, Vinko Jelaska, Ante Antonini, Marko Vušković, Bonaventura Parić, Ivo Peršić, Dušan Bizjak, Mladen Berković i Bogomir Roje. Hajduk je bio smješten u Marinjim Zemljama u kući barbe Mihe Karuze. Prvi zajednički trening održan je 6. svibnja, na improviziranom nogometnom igralištu u zoni aerodroma. Rukovodstvo Hajduka, a posebno neumorni Šime Poduje, bilo je zaokupljeno pripremom najavljenе sutrašnje obnoviteljske Skupštine.

Povijesna Skupština

Osvanuo je povijesni 7. svibnja 1944. godine. Viška riva posebno je okićena i ukrašena prigodnim dekorom, cvijećem i zastavama. Ovaj datum nije slučajno odabran. U Splitu je radi ratnih uvjeta izostala tradicionalna procesija Svetog Duje zaštitnika grada. Kako ta najdraža fešta Splićana ne bi prošla neobilježeno pobrinuli su se igrači i rukovodstvo HŠK Hajduk obnoviteljskom Skupštinom na Visu. Veza između Svetog Duje i Hajduka tim činom dobila je novu neraskidivu dimenziju. Ispred Narodnog doma na rivi mještani, saveznici i partizani čekali su da vide sudionike, obnoviteljske skupštine, posebno igrače Hajduka. Dvorana na prvom katu svečano je ukrašena, mjesta su popunjena predstavnicima najviše vojne vlasti i pojedinih jedinica tada prisutnih u Visu. Također među uzvanicima nalazili su se i predstavnici savezničkih vojnih misija. Najmarkantnija osoba među savezničkim časnicima bio je pukovnik bizarnih osobina John Malcolm Thorpe Fleming Churchill, zapovjednik britanskih komandosa na Visu. Skupština je započela pjevanjem *Lijepe naše*. U ime rukovodstva prigodni govor održao je dr. Jerko Radmilović. Nakon njega, prijeratni predsjednik HŠK

POZDRAV SPLITU, NAŠEM RODNOM GRADU SA OSLOBODJENOG TERRITORIJA !

Tvoj Hajduk, prvi predstavnik sportske Dalmacije, koji ti je pronio slavu kroz 35 države i 4 kontinenta, nalazi se danas, nakon trogodišnjih fašističko-ustaških progona, na slobodi - na oslobođenom teritoriju i na čelu Sv. Duje, tveg patrona, obnovlja se u okrilju Narodno-oslobodilačke borbe, da nastavi kročiti putem nove slave i veličine, slobodan u slobodnom sportu.

Tvoj ljubimac nije više mogao trpiti švapsko-ustaški zilum, jer nije htio služiti ugnjetaćima borbenog, mučeničkog hrvatskog Splita i cijelog hrvatskog naroda kao i svih naroda Jugoslavije, te je izabran put slobode, časti ponosa i slave, osudjujući i prezirući istog ličku fašističku vladu na čelu sa kraljem i Mačekovu kliku.

Ni progoni obitelji igrača, kojih su se latili švapsko-ustaški bezumnici i zločinci, neće nas slijomiti. Mi kročimo vedra i ponosni čela u slobodi i slobodni, da i putem sporta doprinesemo svoj obol za našu svetu Narodno-slobodilačku borbu.

Naš mili Split, junakovi grada, mi ćemo ti se skoro povratiti, ali onda pogani tudjin i njegove služe neće više gasiti naše sveto tlo.

Rodni grude naš ! Kako smo do sada savjesno i odlučno ispunjavali naš sportski poziv, učiniti ćemo tim više sada, kada suviše kao borci NOVJ, zaustupamo našu svetu Narodno-slobodilačku borbu, koja šrtvama svojih ponajboljih sinova i kćeri stvara slobodnu Hrvatsku u novoj, sretnijoj, demokratskoj, federativnoj Jugoslaviji.

Ne boj se, Split, ne ćemo te osramotiti, već ćemo se ponovno vratiti natrag, ponosni da smo i mi sa svoje strane deprinijeli sve, što je bilo u našoj moći za tvoju slobodu, slobodu hrvatskog naroda i svih naroda Jugoslavije.

Grade naš ! Pozdravljamo te sa ove naše historijske skupštine, ponosni da smo tvoji sinovi, jer su tvoje žrtve u ovoj svetoj borbi za oslobođenje već postale legendarne. Tvoje žrtve i tvoja hrabrost, kao i žrtve i hrabrost tvojih sinova i kćeri, biti će nam putokazom u našem daljnjem radu.

Zavjetujemo ti se, da ćemo sve poduzeti, što je u našoj moći, da naš doprinos Narodno-slobodilačkoj borbi bude što veći i što značajniji, a pod vodstvom Nacionalnog Komiteta na čelu sa najvećim sinonim hrvatskog naroda i svih naroda Jugoslavije - maršalom Josipom Brozom-Titom.

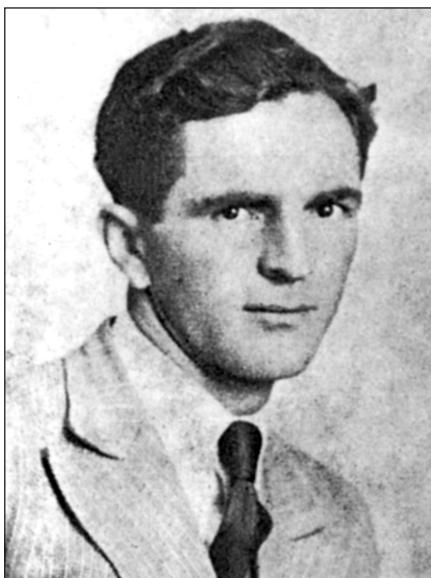
Našem rođnom gradu-pobjijenom, ali nikad nepokoranim Splitu, naš borbeni pozdrav

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU !

7. svibnja 1944.

UPRAVA H.S.K. HAJDUK - SPLIT

Pismo Splitu rođnom gradu s Visa 7. svibnja 1944.

Janko Rodin – predsjednik i Jozo Matošić – kapetan momčadi ratnog Hajduka

Hajduk, odnosno do njegova raspuštanja 1941. godine Janko Rodin, podnio je glavni referat, a započeo je čitanje riječima: *Prije nego prijeđemo u ovom svečanom času oživljavanja i obnove Hrvatskog športskog kluba "Hajduk" iz Splita na oslobođenom teritoriju* (Izvod iz referata u ratnom arhivu Hajduka u bivšem Institutu za historiju radničkog pokreta Dalmacije u Splitu (IHRPD) svezak HAJD 69 i 70). Nastavio je spomenom s puno pjeteta na poginule splitske sportaše, posebno igrače RNK Split. Nakon uobičajenih zahvala i pozdrava, u ime Hajduka i sportaša Dalmacije, kratko je prikazao povijest Hajduka. Na kraju je rekao: *"Obnavljajući danas ponos i diku našeg sporta, našeg Hajduka, udarajući time prve temelje slobodnom sportu u novoj Jugoslaviji, dužnost mi nalaže, da u ime ne samo svih igrača i članova našeg kluba, nego i u ime cijele sportske Dalmacije zahvalim svima onima koji su doprinijeli da se ova zamisao ostvari i provede u djelo. A mi sa svoje strane obećavamo, da ćemo se pokazati dostoјnim tog povjerenja i da ćemo učiniti sve što je u našoj moći da i putem sporta što više doprinesemo našoj narodno-oslobodilačkoj borbi.* Hajdučkim pozdravom upućenim skupštinarima završio je prvi dio. U nastavku je održan prigodni kulturno-zabavni program. Hajdukovi igrači otpjevali su nekoliko partizanskih i dalmatinskih pjesama. Kazališna grupa iz Visa nastupila je s recitacijama i pjesmama. Kakva bi to bila fešta Splićana bez popularnih arija maestra Ive Tijardovića, za to se pobrinuo Ivo Peršić otpjevavši uz pratnju gitare nekoliko arija iz omiljenih opereta *Mala Floramy* i *Spliški akvarel*. Po završetku svečanog dijela skupštine održan je radni. Uz pljesak jednoglasno je izabrana uprava Hrvatskog športskog kluba *Hajduka* (HŠK). Ta uprava obnovljena Hajduka izabrana je u sastavu: Janko Rodin-predsjednik, Vicko Krstulović-potpredsjednik, Luka Kaliterna-potpredsjednik (u to vrijeme nalazio se na dužnosti u bazi NOVJ-e u Monopoliju kod Barija), Dušan Stipanović Gusina-tajnik, članovi Ante Jurjević Baja, Drago Gizdić, dr. Jerko Radmilović, Vice Buljan, dr. Miloš Žanko, dr. Šime Poduje, Mario Righi, Dušan Brkić i Vinko Dujmić. Za trenere momčadi imenovani su Ljubo Benčić i Leo Lemešić, a za kapetana Jozo Matošić. Najdirljiviji trenutak koji je izmamio i poneku suzu nastupio je prilikom čitanja vrlo emotivnog, *Pozdrava Splitu*, tog dragocjenog Hajdukova dokumenta (kako ga je nazvao Srećko Eterović, autor knjige *Ratnim stazama Hajduka*).

Ratnici i igrači

UMarinjim Zemljama svakodnevni život i rad Hajdukovaca organiziran je po principu vojne jedinice. Sve se odvijalo po dnevnom rasporedu, nije bilo nikakvih privilegija. Igrači su bili pod oružjem, posebno je predviđeno vrijeme za trening. Još uvijek se radilo na dovršavanju nogometnog igrališta u kojemu su svi sudjelovali. Šesti dan poslije ove povijesne Skupštine HŠK *Hajduk* odigrao je svoju prvu utakmicu na Visu. Protivnik mu je bila britanska momčad *Queen's Regiment*. Hajduk je bio bolji i slavili su pobjedom od 7:1. Utakmica je odigrana 13. svibnja 1944. godine pred nekoliko tisuća oduševljenih partizana i savezničkih vojnika. Za tu prvu momčad Hajduka igrali su: Hrvoje Čulić, Vlado Kaliterna, Jozo Matošić, Slavko Luštica, Dušan Bjelanović, Branko Bakotić, Veljko Šubašić, Miljenko Batinić, Frane Matošić, Ivo Alujević i Ivo Radovniković. Kao sudac debitirao je Leo Lemešić. Hajduk je na Visu bio 24 dana. Za to vrijeme momčadi se priključilo još nekoliko igrača. Došli su Ljubomir Kokeza, zatim Živko Drašković, koji je povučen s vrlo odgovorne dužnosti iz Rajonskog obavještajnog centra za srednju Dalmaciju (ROC). Andelko Marušić koji je bio teško ranjen u koljeno ležao je u jednoj partizanskoj bolnici u Bosni. Uz suze je primio vijest o obnovi Hajduka na Visu i odluci da se priključi. On je bio u poznatoj prijeratnoj momčadi Hajduka za koju je igrao više od 12 godina. Nakon preboljene upale pluća iz bolnice VIII. korpusa Hajduku se priključio i Ozren Nedoklan. Za vrijeme boravka Hajduka na Visu njemački avioni još uvijek su aktivni i često bombama i mitraljeskim rafalima zasipaju i napadaju Vis. Na Visu je HŠK Hajduk odigrao još tri utakmice

HŠK *Hajduk* svibnja 1944. na Visu, slijeva čuće: Frane Duplančić, Dražen Martić, Ive Radovniković, Ozren Nedoklan, Mladen Berković, Živko Drašković i Zlatko Ferić. Drugi red: Ljubomir Benčić, Miljenko Krstulović, Frane Matošić, Vlade Kaliterna, Dušan Bizjak, Branko Bakotić, Marko Vušković, Hrvoje Čulić, Bonaventura Parić, Ante Antonini, Vinko Jelaska, Žarko Zelić i Veljko Šubašić. Treći red: Ivo Peršić, Slavko Luštica, Zdenko Zelić, Jozo Matošić i Petar Brkljača. Četvrti red: Dušan Bjelanović, Ljubomir Kokeza, Ivo Alujević, Miljenko Batinić i Juraj Pečarević

Momčad HŠK Hajduk i britanskih komandosa (dresovi s prugama) pred susret na Visu 28. svibnja 1944. Nogometni Hajduka, stoje slijeva: Miljenko Batinić, Petar Brklača, Dušan Bjelanović, Bonaventura Parić, Vlado Kaliterna, Branko Bakotić i Veljko Šubašić. Čuće slijeva: Frane Matošić, Ivo Radovniković, Slavko Luštica i Jozo Matošić.

prije nego je otišao u južnu Italiju. Odigrao je utakmicu s vrlo čvrstim škotskim komandosima 2:2. Momčad britanske zračne obrane svladana je s 8:1. Zadnja utakmica na Visu krajem svibnja bila je uzvrat s neugodnim Škotima, koji su pobijeđeni rezultatom 2:1. Pred Hajdukom se nalazio ozbiljan zadatak radi kojega su i okupljeni na Visu, trebalo je obaviti zahtjevne svestrane pripreme kako bi što bolje mogli prezentirati NOB i *mladi sport*.

Put u legendu šampiona slobodne Europe

Brodom Bakar Hajduk je napustio Vis u subotu 3. lipnja 1944. godine u 04,20 sati, ukrcavši *zbjeg* i putnike (igrače i rukovodstvo Hajduka). U luku Bari uplovjavaju istog dana u sumrak oko 19,30 sati. Luka s jarbolima potopljenih brodova i razorenim gradskim četvrtima sablasno je izgledala. U noći prije dolaska Hajduka u Bari, grad je doživio jedan od najtežih bombardiranja njemačke avijacije. Hajdukovci su smješteni u grad Monopoli oko 40 kilometara jugoistočno od Barija u jednom dvorcu fašističkog funkcionara u bijegu. Iako zapušten, dvorac je pružao svojim nesvakidašnjim gostima ugodan boravak koliko je to uopće bilo moguće za ratno vrijeme. Ovdje susreću već tada popularnog Luku Kaliternu, od ranije na dužnosti u partizanskoj vojnoj bazi. Igrači odmah postaju vrlo zanimljivi, osobito talijanskoj mladosti. U ovom gradu Hajduk se zadržao kratko vrijeme, samo 17 dana. Za vrijeme boravka igrači nisu ni ovdje bili poštedeni svakodnevnih vojničkih obveza, koje su vrlo disciplinirano obavljali, uz redovite treninge pripremajući se savjesno za predstojeće nastupe koji su ih čekali u Italiji.

Hajdukove ratne utakmice u Italiji

Iz Monopolija Hajduk odlazi u Gravinu vojnu bazu NOVJ u kojoj nisu vladali baš povoljni uvjeti za pripreme i trening. Prema opisu sudionika sve više je sličilo na pustinju, vrlo nepovoljne klime, radi čega su neki igrači gubili na težini. Smješteni su u drvenim barakama s

Foggia 1944., istrčavanje momčadi na igralište

krevetima na dva kata. Hajduk je ubrzo svojim ponašanjem i disciplinom osvojio saveznike do te mjere da su saveznički časnici svojim jedinicama isticali Hajdukovce kao primjer uzornog vojničkog i sportskog ponašanja. 13. lipnja neposredno prije prve utakmice u Italiji do samog ruba igrališta dojurio je džip s igračem Ervinom Katnićem. Doveli su ga neumorni Šime Poduje i Andelko Marušić iz tenkovske jedinice NOVJ-e iz Taranta. Ova utakmica odigrana je u mjestu Molo di Bari. Dao je tri gola glavom. Momčad britanskog garnizona i nije predstavljala neku veliku prepreku. Međutim nakon samo pet dana 18. lipnja, naletjeli su na dostojnog protivnika, snažnu momčad britanske VIII. armije, pobjednika u čuvenoj bitki nad maršalom Romelom kod

Momčad HŠK Hajduk u Monopoliju (južna Italija) u lipnju 1944. god. Stoje slijeva: Ljubomir Benčić, Jozo Matošić, Dušan Stipanović, Ivo Alujević, Frane Matošić, Petar Brkljača, Živko Drašković, Miljenko Batinić, Frane Duplančić, Dušan Bizjak, Ivo Peršić, Branko Bakotić, Ozren Nedoklan, Žarko Zelić, Ante Antonini, Vinko Jelaska, Zdenko Zelić, Marko Vušković, Slavko Luštica, Vlado Kaliterna, Leo Lemešić, Mladen Berković i Janko Rodin. Čuče slijeva: Bartul Čulić, Šime Poduje, Veljko Šubašić, Ivo Radovniković, Miljenko Krstulović, Bonaventura Parić, Andelko Marušić, Dušan Bjelanović, Hrvoje Čulić, Ljubomir Kokeza i Dražen Martić.

El' Alameina. U britanskoj momčadi igralo je nekoliko profesionalaca. Utakmica je odigrana u Bari Paleseu i nakon izjednačenja zgoditkom Frane Matošića u posljednjim minutama Hajduk pobjeđuje 3:2. Vrlo slikovito i pohvalno komentirale su igru tadašnje američke i engleske novine ("Stars and Stripes" i "Union Jack"). Veliki odjek pobjede naišao je među partizanima, a bio na iznenađenje saveznicima. Uzvrat je odmah dogovoren na ustrajanje rukovodstva i igrača VIII. armije. Isto tako dogovoreno je da utakmica ima humanitarni karakter u korist obitelji poginulih savezničkih vojnika. Za mjesto susreta dogovoren je Bari. Hajdukova nogometna ekspedicija u Italiji bila je vrlo brojna, čak 39 osoba. Stoga je odlučeno da se na Vis vratí njih 13. Po povratku na Vis ostaju kao jedinstvena grupa sve do oslobođenja Splita obnašajući razne dužnosti i poslove. Smješteni su u samom mjestu Visu kraj pošte, odigravali su utakmice s našim i savezničkim jedinicama ustaljenim na Visu. Za to vrijeme prva momčad Hajduka je u Italiji nastavila nizati pobjede uglavnom nad momčadima Britanaca. U Bariju je Hajduk odigrao sedam, Gravini šest, Grumi tri, Manfredoniji dvije, Napulju dvije, Foggi dvije, Ortanuovi jednu, Rimu jednu, Termoli jednu i Traniju jednu utakmicu (u ovom susretu s britanskim garnizonom po prvi put nastupaju kao HŠK Hajduk NOVJ, bilo je to 10. rujna 1944. godine). U vrijeme spomenutih Hajdukovih nastupa u Italiji poznati talijanski sportski list "Corriere dello Sport" u članku "Valorosi soldati di Tito nelle prove sportive" (Vrijedni Titovi vojnici u sportskim nastupima) hvali igrače i sportsko ponašanje Hajdukovaca. Isto tako i "Slobodna Dalmacija" 9. rujna piše o uspjesima Hajduka u članku "Hajduk nas dostoјno zastupa pred Saveznicima".

Povijesni nogometni spektakl u Bariju

Napokon je došao 23. rujna 1944. godine, dugo očekivani dan. Dan susreta s britanskom vojnom reprezentacijom u Bariju. Inače u susretima s britanskim momčadima Hajduk je od 21 odigrane utakmice čak 18 puta slavio pobjedu, imao je tri neodlučna rezultata i gol razliku koja sve govori 116:21. Koliko je ovaj susret značio za kolijevku nogometa govori podatak da je Tom Finney poznati reprezentativac, tenkista s prve crte bojišnice nakon proboga kod Anzija, odmah kao pojačanje pozvan u igru protiv Hajduka. Krajnje ozbiljno shvativši ovaj zadatok rukovodstvo VIII. britanske armije povjerovalo je izvršenje Stanu Cullisu, časniku posebno zaduženom za sport Britanaca. Stan Cullis bio je jedan od najboljih nogometaša i kapetan reprezentacije. Tog sparnog 23. rujna 1944. godine na prepuni "Stadio della Vittoria" izveo je reprezentaciju, za koju su dobri poznavatelji nogometa govorili da bi to bila najbolja momčad Britanije u doba mira. Šteta bi bila ne prisjetiti se tih imena danas i ovom prigodom, kada obilježavamo 70 godina od tih burnih događanja. Za vojnu reprezentaciju Velike Britanije igrali su: Renny, Beatty, Malpass, Collier, Cullis, Merphy, Finney, Jones, Wilkins, Rudd i Strauss. To su bili igrači klubo-

Bari 23. rujna 1944., najava najvećeg sportskog događaja u svijetu 1944.

Dolazak rukovodstva Hajduka NOVJ i gostiju na povijesnu utakmicu u Bariju.

Slijeva: Živko Drašković, Šime Poduje, Luka Kaliterna, Mihovil Tartaglia, Leo Lemešić, Branko Poljanac, Andđelko Marušić i Janko Rodin.

Stanly Coullis i Jozo Matošić predvode svoje momčadi na spektakularnu i povijesnu utakmicu u Bariju 1944.

va St. Miren, Preston, Fulham, Aberdeen, Wolverhampton, West Bromwich, Arsenal, Bredford i Manchester City. Oko tisuću kamiona ravno s bojišta, garnizona i bolnica dovelo je na ovu utakmicu gledatelje. Za sve one, koji su morali ostati na svojim borbenim položajima, "Army Broadcasting Service", izravno je vršio prijenos cijele utakmice putem radija. Iz više izvora doznajemo da je utakmicu gledalo oko 50 000 tisuća gledatelja. Naše i britanske bolničarke za vrijeme igre prikupljale su dobrovoljne priloge za naše ranjenike i građane Londona stradale u napadima njemačkih "letećih bombi". Naš splitski Hajduk na teren je izašao u sastavu: Petar Brkljača, Ljubomir Kokeza, Jozo Matošić, Slavko Luštica, Dušan Bjelanović, Branko Bakotić, Ivo Alujević, Ervin Katnić, Miljenko Batinić, Frane Matošić i Ivo Radovniković. Britanski vojni listovi igru su ocijenili kao izvanrednu s mnogo uzbudjenja, pobijedili su Britanci 7:2. Utakmica je cijelo vrijeme bila nabijena emocijama, ranjenici na štakama povezanih glava i udova unatoč liječničkoj zabrani bježali su iz kreveta u bolničkim pidžamama kako bi mogli vidjeti uživo ovu povijesnu utakmicu. Odmah nakon utakmice dogovoren je uzvrat za listopad 1944. godine. Hajduk je u Italiji odigrao još četiri utakmice s Britancima. Samo je jednu izgubio. U Gravini je dva puta igrao s našim avijatičarima.

Split je oslobođen

Najradosniju vijest koja se urezala u sjećanje svima, Hajduk je primio prije samog početka utakmice s reprezentacijom RAF-a (Kraljevske zračne snage), kada je pun uzbudjenja dočrao pukovnik Mihovil Tartaglia i objavio "Split je oslobođen". Bilo je to 28. listopada 1944. godine. Kakvo je oduševljenje i provala emocija zavladalo teško je i opisati. Večer uoči oslobođenja grada, 25. listopada 1944. godine Split su potresle snažne eksplozije, dignuto je u zrak skladište municije. Posljednji njemački vojnici napustili su Split. Sutradan po kiši koja je stalno padala i uz oglašavanje crkvenih zvona oko 7 sati u Split su ušli prvi odredi oslobođilaca pripadnici XX. i XXVI. divizije. Teror je prestao. Rat još nije bio završen, čekalo je puno posla, grad je bio u ruševinama,

Radosnu vijest o oslobođenju Splita Hajdukovići su primili prije utakmice s reprezentacijom RAF-a (Kraljevske zračne snage). Stoje slijeva: Petar Brkljača, Jozo Matošić, Ljubomir Kokeza, Živko Drašković, Miljenko Batinić, Frane Matošić, Žarko Rosić, Dušan Bjelanović, Branko Bakotić, Ervin Katnić i Ivo Radovniković.

trebalo je obnavljati uništeno. Stari plac taj svjedok Hajdukove briljantne povijesti, na kojem je sve i započelo bio je devastiran, u katastrofalnom stanju. Svoju ljubav i vjernost Hajduku građani Splita zajedno s igračima rezervne momčadi koja je odmah došla s Visa dokazali su i udarničkim radom na obnovi uništenog igrališta kraj stare plinare, dok je Hajduk prinosio slavu svog rodnog grada. Uskoro su na ovom igralištu odigravane povijesne utakmice 1944. godine.

Hajduk se vratio kući

Hajduk je iz Italije u Split došao 3. studenog 1944. godine. Priređen mu je veličanstven doček. *Slobodna Dalmacija* od 6. studenog objavila je: "Poslije više od šest mjeseci uspješnog predstavljanja našeg sporta u inozemstvu, vratio se u oslobođeni Split naš Hajduk." Prvu utakmicu u oslobođenom Splitu Hajduk igra 7. studenog 1944. godine s momčadi "Prve dalmatinske proleterske brigade". Utakmica je bila humanitarnog karaktera i prihod od 210.000 kuna darovan je Crvenom križu. Sljedeću utakmicu odigrao je 12. studenog. Protivnik je bila momčad britanske krstarice *Delhi*. Prije uzvratnog susreta (dogovorenog u Bariju) s reprezentacijom britanske vojske, 19. studenog Hajduk je odigrao još jednu utakmicu protiv momčadi *VIII. korpusa*. Utakmica s Britancima trebala je biti ujedno i prva međunarodna na tlu nove države. Ovoj utakmici obje strane pridavale su osobiti značaj. Igralište se koliko je to bilo moguće osposobljavalo i dotjerivalo, Hajduk je žestoko trenirao i željno očekivao susret, ne bi li uzvratio za pretrpljeni poraz u Bariju. U pripreme Hajduka uključila se i XXVI. divizija, koja s fronta (svega tridesetak kilometara od Splita) šalje hranu, kako bi igrači imali dovoljno snage za predstojeću utakmicu (u Splitu je tada vladala velika glad i oskudica u hrani). Split je srdačno dočekao nogometaše Velike Britanije – svog ratnog saveznika. Igrači i rukovodstvo primljeni su na najvišoj razini, a dan uoči utakmice kao što i priči gradu tako bogate kulturno povijesne baštine, gosti su razgledali njegove znamenitosti, koje je još 1757. godine vjerno oslikao njihov sunarodnjak Robert Adam. Osam tisuća gledatelja okupilo se na Starom placu kraj plinare tog 26. prosinca 1944. godine kako bi sudjelovalo u ovom doga-

*Radnim akcijama građani Splita iskazuju ljubav prema Hajduku.
Igralište mora biti obnovljeno do prvih utakmica u oslobođenom Splitu.*

đaju. Obasuti cvijećem, na igralište su, kako je tada bio običaj, zajedno istrčale obje momčadi. Britanska armija u sastavu: Platt (Arsenal), Pemberton (West Bromwich), Beatty (Preston), Davies (Everton), Pryde (Black Burn), Mosgrave (West Ham), Harris (Cardif City), Stuart (Manfield), Swanscoe (Manfield), Rudd (Manchester), Smalley (Black Pool). Hajduk - NOVJ: Miljenko Krstulović, Jozo Matošić, Ljubomir Kokeza, Miljenko Batinić, Ervin Katnić, Slavko Luštica, Ivo Alujević, Frane Matošić, Vojko Andrijašević, Žarko Rosić, Ivo Radovniković. Hajduk tjesnom, ali zasluženom pobjedom od 1:0 uspio se iskupiti za pretrpljeni poraz u Bariju. Jedini zgoditak postigao je Frane Matošić. Sudio je Leo Lemešić. Razdražana splitska publika na rukama je iznijela igrače Hajduka. Engleski tisak ocijenio je vrlo pozitivno igru i pobjedu Hajduka. Posebnu zahvalnost izrazili su ratnom prijatelju dr. Šimi Poduji za besprijekornu organizaciju. Ovom utakmicom kao posljednjoj u 1944. godini polako se primakao kraj ovoj jedinstvenoj Hajdukovoj priči kojom je osigurao mjesto u povijesti ne samo sportskoj. Možda se upravo zbog ovog dijela Hajdukove povijesti i pojavila sintagma *Hajduk živi vječno?*

Uzvratna utakmica na Starom placu i posljednja u ratnoj 1944.

Andy Beatty i Jozo Matošić predvode svoje momčadi na uzvratnu utakmicu u oslobođenom Splitu

Nastavak Hajdukove ratne priče

Za splitskog ljubimca Hajduka oslobođenjem Splita 26. listopada 1944. godine rat još nije bio gotov. Ostalo je puno toga za napraviti na putu kojim su krenuli. Uspjesi i epohalno djelo kao i učinci proizvedeni junačkim odazivom i držanjem svih Hajdukova rukovodilaca i igrača te slavne generacije naišli su na ogroman odjek kod saveznika. Hajduk je postao simbol otpora fašizmu, toj mračnoj prijetnji čovječanstvu (danас bi to rekli postao je brend u Europi i svijetu). Kao takav bio je svugdje dobro došao kao svjedok i primjer kako se može i

sportom prkositi i braniti Domovina. Malo je trajao boravak Hajduka u voljenom gradu u krugu obitelji i prijatelja. Odigrali su nekoliko utakmica u Dalmaciji i već 4. ožujka 1945. godine na poziv britanskih sportskih krugova krenuli na veličanstvenu turneju na Maltu i zemlje srednjeg istoka. Iz splitske luke otplovili su parobrodom Ljubljana. Nakon prespavane noći na Visu u Komiži, sutradan 5. ožujka opet uplovjavaju poslije pola godine u poznatu talijansku luku Bari. Neočekivani problemi u Bariju pojavljuju se u namrgodenom liku kapetana Wighta. Izbjeglička vlada kraljevine Jugoslavije u Engleskoj željela je po svaku cijenu spriječiti odlazak Hajduka na Maltu. Intrigama su pokušavali bezuspješno osujetiti taj put, međutim sve što su uspjeli neplanirano su produžili boravak Hajduka u Bariju deset dana koje su igrači iskoristili za treniranje. Iz Barija vojnim kamionima 14. ožujka odlaze u Brindisi (imali su sudar, na sreću bez posljedica). Sutra 15. ožujka velikim prekoceanskim parobrodom *Princess Cathlin* Hajduk je zaplovio k Malti, grupi otoka u Sredozemlju koji su zbog svoje strateške važnosti odigrali veliku ulogu u drugom svjetskom ratu. Dan poslije uplovili su u luku Vallette. Smješteni su u hotel Sea Cliff. Malta Hajduku nije bila nepoznata. Gostovali su tu tri puta prije rata. Uz britanskog časnika na dočeku u luci bilo je i nekoliko nogometnika s Hajdukovim značkama s posljednjeg gostovanja 1934. godine. Ovaj posjet bio je vrlo važan što svjedoče brojna primanja za Hajdukovu momčad. Ugled stečen u drugom svjetskom ratu, boreći se rame uz rame sa saveznicima, trebalo je iskoristiti za život u miru. Laskavim riječima posebno se Hajduku obratio na jednom primanju guverner Malte general – lajtnant Edmund Schreiber, a u zahvalnici je zapisao:

Bilo mi je veliko veselje primiti od Vas i članova Vašeg teama darove koji su mi bili ljubazno predani u mojoj palači u Valletti. Ja ću poput bisera sačuvati album s fotografijama kao uspomenu Vašeg posjeta ovom otoku i kao uspomenu na prijateljske veze koje sam ovom zgodom stekao.

Vaš odani E. Schreiber

Momčad Hajduka JA, snimljena na Malti u ožujku 1945. god. Gornji red slijeva: Frane Matošić, Vojko Andrijašević, Veljko Šubašić, Miljenko Krstulović i Jozo Matošić. Srednji red slijeva: Slavko Luštica, Lujo Klemen, Ervin Katnić i Ljubomir Kokeza. Donji red slijeva: Miljenko Batinić i Ivo Radovniković.

Momčad Hajduka JA pred susret s momčadi Jedinstva - reprezentacije zbjega El Shatta,
11. travnja 1945. god. Nogometari Hajduka u tamnim dresovima. Stoje slijeva: sudac Leo Lemešić,
trener Ljubomir Benčić, Tonči Radovniković, Vojko Andrijašević, Miljenko Batinić,
Ljubomir Kokeza, Ervin Katnić, Frane Matošić i Miljenko Krstulović.
Čuće slijeva: Slavko Luštica, Jozo Matošić, Živko Drašković i Ivo Radovniković.

Egipat – piramide Gize kod Kaira, Hajdukovci razgledavaju povijesne znamenitosti u travnju 1945.
Stoje slijeva u donjem redu: vozač autobusa, Hrvoje Čulić, Žarko Zelić, Miljenko Krstulović, Miljenko
Batinić, Lujo Klemen, Vojko Andrijašević, Slavko Luštica, Frane Duplančić, Ljubomir Benčić i Ervin
Katnić. Gornji red na devama: Leo Lemešić, Ljubomir Kokeza, Ive Radovniković, Jozo Matošić, Frane
Matošić, Vinko Jelaska, Živko Drašković, Veljko Šubašić i Tonći Radovniković.

Momčad Hajduka JA pred utakmicu s Makabijem, u Tel Avivu, 5. svibnja 1945. Slijeva: Jozo Matošić, Hrvoje Čulić, Ljubomir Kokeza, Frane Matošić, Vojko Andrijašević, Miljenko Batinić, Slavko Luštica, Tonći Radovniković, Ive Radovniković, Lujo Klemen i Ervin Katnić.

Na Malti Hajduk je odigrao sedam utakmica, šest je pobijedio i jednu odigrao neodlučno, što je predstavljalo veliki sportski uspjeh. Na ovoj turneji Hajduk nastupa kao Hajduk JA. Ova izrazito katolička zemlja iskazala je velike simpatije prema Hajdukovim igračima koji su svojim sportskim držanjem osvajali na svakom koraku. Malteški svećenici u svojim propovijedima spominjali su splitskog Hajduka. Hajduk je ostao na Malti do 3. travnja 1945. godine. Svoj boravak su završili prekrasnim primanjem u hotelu *Premier*. Velikim četveromotornim bombarderom tipa *Wellington* kojega je Hajduku stavila na raspolaganje britanska

Jozo Matošić, kapetan momčadi Hajduka, predaje ratni trofej kapetanu britanske vojne reprezentacije u Egiptu Waltersu 15. travnja 1945.

Hajduk JA je u Bejrutu nastupio s natpisom na majicama *Vive Le Liban* na veliko oduševljenje Libanaca

komanda doletjeli su na tlo afričkog kontinenta. Sletjeli su u El Adenu kod Tobruka mjestu poznatom po velikim bitkama između njemačkih i britanskih armija u pustinjskom ratu. U popodnevnim satima sletjeli su na pistu aerodroma u Kairu. Hajdukov dolazak bio je popraćen novinskim natpisima *Hajduk tombe du ciel* (Hajduk pao s neba). O ovom događaju pisalo se kao o podvigu budući je rat još uvijek trajao. Hajduk je u Egiptu odigrao osam utakmica. Najdirljivije trenutke Hajdukova nogometna ekspedicija sasvim sigurno je doživjela u pustinjskom gradu El Shattu u susretu s našim zbjegom. Tu u pustinji odigrali su utakmicu s klubom zbjega *Jedinstvom*. Tom prilikom igrali su u tamnim majicama, dok su svoje tradicionalno bijele ustupili domaćinu. U njihovu čast priređen je na otvorenom koncert pred 5000 tisuća ljudi. Velikim zborom ravnao je maestro Josip Hatze. Nakon četverodnevног boravka u El Shattu otputovali su za Aleksandriju. Ovdje su očekivali najvažniji nogometni susret u Egiptu, susret s reprezentacijom britanske vojske starim ratnim prijateljima i poznanicima. Ovaj susret pred 15000 gledatelja započeo je odavanjem počasti minutom šutnje preminulom Franklinu Rooseveltu predsjedniku Amerike i ratnom savezniku. Posljednju utakmicu u Egiptu Hajduk je odigrao 29. travnja 1945. godine. Hajdukova turneja nastavila se vožnjom autobusom kroz Sinajsku pustinju do Palestine. Hajdukova momčad u Tel Avivu izazvala je prvorazrednu senzaciju. Utakmicu 5. svibnja s Makkabijem gledalo je 22000 tisuće ljudi, što je za ovaj grad predstavljalo rekord. Gostovali su i u Haifi. Na trećoj utakmici dočekali su radosnu vijest o kraju drugog svjetskog rata u Europi i o oslobođenju Zagreba. Libanon je za Hajduka bila sljedeća stanica. Već 11. svibnja 1945. godine u Bejrutu igraju utakmicu. Susreli su se s reprezentacijom francuske vojske. Već sutradan odlaze na novo odredište u Siriju, cilj je glavni grad Damask. Igrali su s državnim prvakom Al Ahli. Još dvije utakmice odigrali su u gradu Alepu. Povratkom u Bejrut odigrali su još pet utakmica u sedam dana. Na ovoj turneji Hajdukovi igrači isticali su se bez obzira na velike napore, klimu i svojim pjevačkim nastupi-

ma. Prije odlaska iz Libanona na radio postaji Levant 27. svibnja u polusatnoj radio emisiji nastupio je pjevački zbor Hajduka. U znak zahvalnosti od direktora dobili su snimljenu gramofonsku ploču. Ova ploča danas je sigurno rijetkost. Bilo bi zanimljivo znati postoji li taj povijesni uzorak. Utakmicom u glavnom gradu Libanona Bejrutu tog 27. svibnja s državnom reprezentacijom završeno je stodnevno Hajdukovo gostovanje. Prije odlaska Hajduka iz Libanona primio ih je glavni komandant francuske vojske na Levantu armijski general Humblot. Tom prigodom uručio je Hajduku priznanje u vidu srebrne ploče ugraviranim tekstom kojim se Hajduk proglašava POČASNOM SPORTSKOM MOMČADI SLOBODNE FRANCUSKE, priznanje kojim se može ponositi, kojega sasvim sigurno nije primila niti jedna nogometna momčad u drugom svjetskom ratu. Libanon Hajduk napušta 5. svibnja 1945. godine te preko Kaira odlazi u Port Said gdje se ukrcava u parobrod *Plavnik* spreman da ih preveze u Domovinu, u rodni Split. Isplovili su 5. lipnja, a 13. lipnja uz očekivane poteškoće obzirom na tek završeni rat (izbjegavanje opasnih morskih mina) uplovili su u luku Šibenik. Istog dana konačno su željeznicom stigli u svoj Split. Posljednji ratni zadatak Hajduk je više nego uspješno okončao o čemu svjedoče vođene sportske statistike. Nakon iscrpljujućih godina rata napolj se Hajduk mogao početi pripremati za mirnodopske sportske aktivnosti.

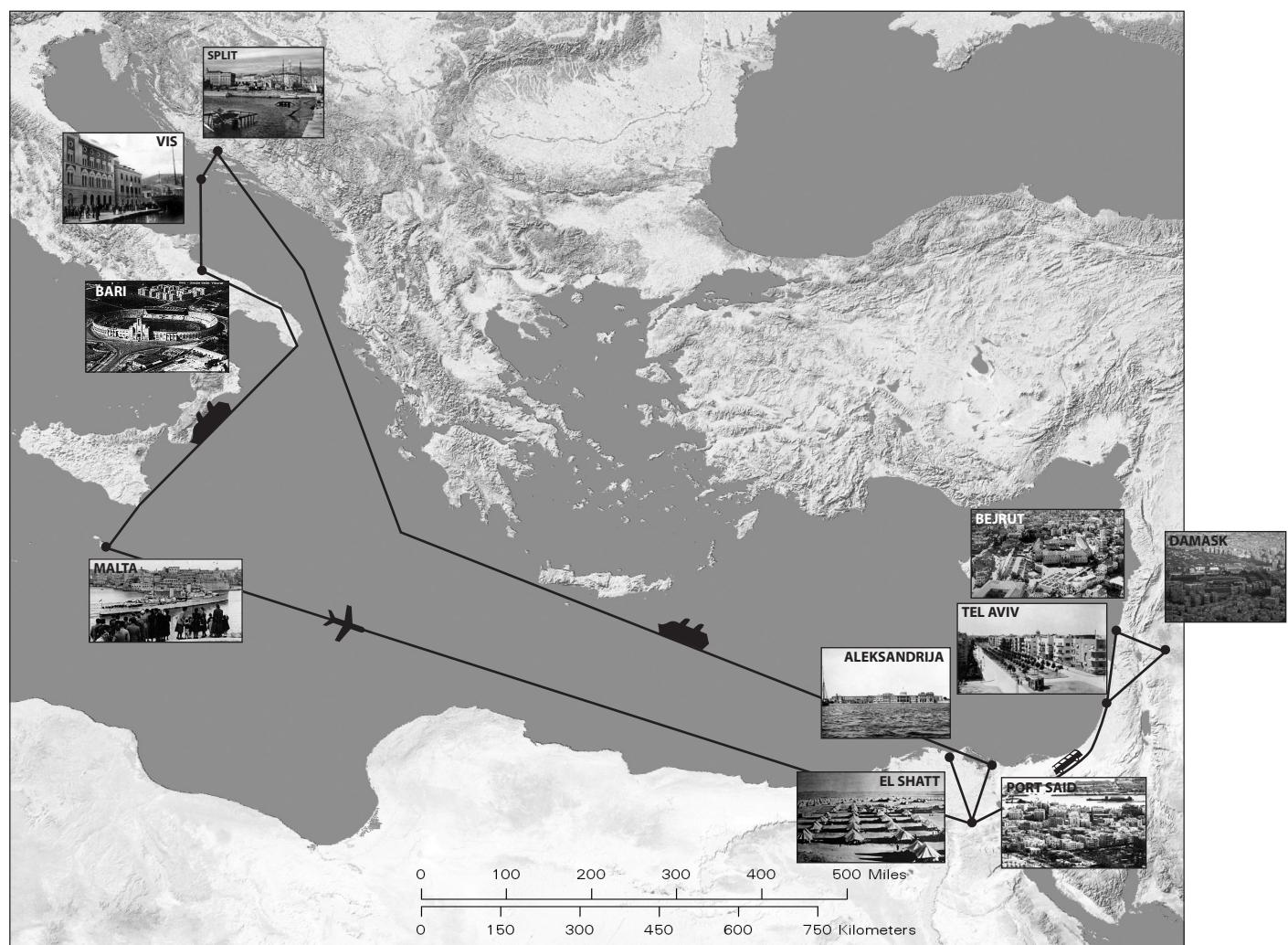
I za kraj

Tako je završio svoj ratni put splitski *Hajduk* i osigurao mjesto među zvijezdama u povijesti za sva vremena. Polako se zatvara knjiga sjećanja na slavnu Hajdukovu epopeju. Klub takve prošlosti postupio je ispravno u odsudnom trenutku. Napravio je nešto veličanstveno kad je cijeli svijet bio u ratnom metežu, dao je možda i više nego se od njega tražilo. Imao je i žrtava u svojim redovima. Poslije rata teret organizacije oživljavanja splitskog sporta dobrim dijelom iznjeli su upravo ratni kadrovi Hajduka. Zadržao je svoje izvorno ime iz 1911. godine premda je bilo pritisaka da nastavi kao vojna momčad nove države. Upravo Hajdukovo ratno poнаšanje, jednodušna želja rukovodstva i svih igrača bile su najveći dokaz koji se nije mogao odbiti. Hajduk je ostao H a j d u k . Izgleda da je malo pomogao i Sveti Duje na čiji je blagdan prije 70 godina Hajduk i obnovljen na Visu. Kakve li simbolike Hajduk 26. listopada 1945. godine, na prvu godišnjicu oslobođenja grada igra u Splitu protiv reprezentacije Splita, oslobođen svih dodataka samo kao Hajduk. Ovaj veliki klub primio je brojna priznanja i nagrade. Proglašen je Ukazom ratnog premijera

Parobrodom *Plavnik* iz Port Saida,
izbjegavajući morske mine,
Hajduk se vratio u domovinu 13. lipnja 1945.

Francuske Charles de Gaullea (kasnije Francuskog predsjednika) počasnom sportskom momčadi slobodne Francuske, bio je miljenik gotovo cijele bivše države, po svim većim gradovima imao je klubove svojih pristaša. Predsjednik države Josip Broz Tito primio je igrače Hajduka šest puta. Hajduku je dodijeljeno odlikovanje "Orden Zasluge za narod" i "Orden bratstva i jedinstva". Hajdukova ratna momčad u drugom svjetskom ratu predstavljala je ne samo Split već cijelu jednu državu što je ipak svojevrsna osobina. Ratna momčad Hajduka svojim sudjelovanjem u narodnooslobodilačkom ratu časno je ispunila svoju dužnost i kao momčad je demobilizirana krajem 1951. godine. Polako blijede sjećanja na ljude i događaje. Generacija ratnog Hajduka sad je opet u punom sastavu, na nekom drugom mjestu. Krajem 2013. godine odlaskom posljednjeg iz te slavne generacije Hrvoja Čulića, preselili su u legendu. O ovom događaju vrlo opširno i s velikom dozom nostalгије pisao je talijanski list "La Gazzetta dello sport". Za vjerovati je i nadati se, da će oni koji dolaze u svojim srcima i mislima nastaviti prenositi s ponosom sjećanje na slavne dane ovog velikog hrvatskog i splitskog kluba. Simboličnim zatvaranjem knjige sjećanja na jedno prošlo vrijeme, na jednu veliku Hajdukovu generaciju, generaciju koja je u nezapamćenom ratnom vihoru sudjelovala u spektaklu svjetskih razmjera, još se jedanput vratimo u *Dane časti, ponosa i slave* i sjetimo se događaja u Bariju 23. rujna 1944. godine koji je sigurno bio nešto najljepše i najveličanstvenije što se moglo dogoditi u toj olimpijskoj godini, bez olimpijade.

*Hajduk je u 100 dana posjetio pet država na tri kontinenta.
Odigrao 27 utakmica, pobijedio 21 put, 2 puta igrao neodlučno, gol razlika 112:47.
Raznim prijevoznim sredstvima prešao je oko 30 000 kilometara.*

VIS 1944 – 2014 DAYS OF HONOUR, PRIDE AND GLORY

After the capitulation of Fascist Italy in the World War II that took place in 1943, Vis, a Croatian island in the Adriatic Sea, became very important military base of Partisans and the Allies wherefrom the enemy was jointly and successfully attacked, which greatly helped defeating it. Split was occupied but never conquered. There were numerous citizens of Split that joined the National Liberation Movement (NOB), amongst which many successful athletes. In 1943 in Livno, once the free territory was formed, the idea came up to found a football team that would play against the Allied teams for propaganda. The realization of this audacious idea was entrusted to doctor Šime Poduje. In a highly confidential and well organized action, on May 02, 1944 most of the players of HŠK Hajduk (the Croatian Sports Club Hajduk) were transported from Split through Solin, Kozjak, Vinišće and Drvenik to Vis. The other players had already joined the Partisan movement. This accomplishment of Hajduk thus became an amazing exception in the recent history. One club represented the whole arising state, which is kind of rarity. Since in 1941 Hajduk declined the Fascist condition to change their name to A.C. Spalato, the club was proclaimed nonexistent. Therefore, immediately after the rehearsal on the free territory of the island of Vis, on May 07, 1944, the foundation meeting of HŠK Hajduk was held in *Narodni dom*, on the occasion of Feast of Saint Duje, the patron saint of Split. Janko Rodin, the first player of Hajduk that participated in the Olympic Games in Paris in 1924 was elected President. The team captain was Jozo Matošić. During their brief stay on the island of Vis, Hajduk was organized as a military unit and played several matches against different British military units. On June 03, 1944 Hajduk sailed off to Bari on a steamboat Bakar 3. In Italy, they played some great matches and thus successfully represented National Liberation Movement and improved their friendship with the Allied forces. The central and most spectacular match was played in Bari on September 23, 1944 between Hajduk NOVJ (Yugoslav

Hajduk 1944. Standing from left to right: Ljubomir Benčić, Frane Matošić, Slavko Luštica, Ljubomir Kokeza, Jozo Matošić, Živko Drašković, Branko Bakotić, Ivo Alujević, Dušan Bizjak and Miljenko Krstulović. Squatting: Veljko Šubašić, Vlado Kaliterna, Ive Radovniković, Miljenko Batinić, Dušan Bjelanović and Vinko Jelaska.

War Hajduk 1982. Standing from left to right:: Branko Bakotić, Vlade Kaliterna, Dušan Bjelanović, Ljubomir Benčić, Luka Kaliterna, Vojko Andrijašević, Vinko Dujmić, Jozo Matošić, Andelka Ban - Matošić, Petar Brkljača, Frane Matošić, Ante Antonini, Ivo Peršić, Hrvoje Čulić, Ivo Alujević, Žarko Zelić, Zdenko Zelić and Slavko Luštica. Squatting: Bonaventura Parić, Veljko Šubašić, Lujo Klemen, Vinko Jelaska, Frane Duplančić, Tonći Radovniković and Živko Drašković.

National Liberation Army) and British forces team. This match was played in front of 50 000 spectators that were brought to *Stadio Della Vittoria* directly from the battlefield by thousand trucks. All soldiers that remained in the tranches could listen to radio broadcasting of the match. It was the biggest sporting event in the war year 1944 (if it wasn't for the war, the XIII. Olympic Games would be held in London). On October 26, 1944, during the match against the British RAF, great news arrived that their home-town Split was finally liberated from Fascist occupation and terror. After short preparations, the return match between Hajduk NOVJ and British forces was played in Split on November 03, 1944. On March 04, 1945, while the war was still lasting, Hajduk went on 100-day long tour through Mediterranean and Middle East. During that long and very exhausting tour, they visited five states on three continents (Italy, Malta, Egypt, Palestine, Lebanon and Syria). Hajduk played 27 matches in total, won 21 and 2 ended in a draw. The goal difference was 112:47. The team travelled 30 000 km by different means of transport and the most moving match was played in El Shatt against the club Jedinstvo that was made of refugees from this area. Football statistics of Hajduk in the war years are the following: they played 65 matches, won 53, lost 6 and 6 ended in a draw, the goal difference being 335:91. With such great sport results, Hajduk broke down prejudice that football in the smaller countries cannot be attractive. Due to their human and patriotic contribution, this generation of Hajduk is to be eternally remembered in the world history as a unique example of how one should love and fights for their homeland through sport. The club received many recognitions and awards for its success and attitude during the World War II. Charles de Gaulle, president of France, acclaimed Hajduk as honorable sporting team of Free France. Hajduk was the favorite club almost all through the former state and had its supporters everywhere. Hajduk had 6 audiences with the president Josip Broz Tito. By participating in the National Liberation War, Hajduk's team honorably fulfilled their duty to promote pride, glory and honor. In 1951, whole team was demobilized, thus putting an end to the war years of Hajduk.

LITERATURA

- Nogometni klub "Hajduk"-Split 1911 – 1951, Šime Poduje, Split, 1951.
- Pohod na Vis, Split, 1962. Niko Salamunić, Petar Borčić, Ante Mimica (priredili)
- Sveučilište u Zagrebu, Fakultet za fizičku kulturu, Živko Radan, Pregled historije tjelesnog vježbanja i sporta, drugo dopunjeno izdanje, Zagreb 1977.
- Vis 1941-1945, Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, 1979., dr. Veseljko Huljić
- Sportaši Splita u revoluciji, Split 1982., Andrija Križević-Drina
- Hrvatska u NOB-fotomonografija, Zagreb, 1986.
- Ratnim stazama Hajduka (drugo prošireno izdanje), 1989. Srećko Eterović
- Povijest Hrvatskog športa, broj 109, lipanj 1996. Toni Petrić, Šport u Splitu 1941 – 1945. Str. 58.
- Svi Hajdukovi predsjednici, Jurica Gizdić, Split, 2007.
- 100 godina Hajduka, Jurica Gizdić, Split, 2011.

Povelja počasne sportske momčadi Slobodne Francuske kojom je Hajduka odlikovao premijer Charles de Gaulle

CROAZIA L'HAJDUK DICE ADDIO ALL'ULTIMO PARTIGIANO

Hrvoje Culic era l'unico rappresentante in vita della mitica squadra di resistenti che sfidò Mussolini e venne premiata da De Gaulle

ANDREA LUCHETTA

L'ultimo campione dell'Europa libera se ne è andato a fine dicembre, pochi giorni prima di compiere 90 anni. Hrvoje Culic, una vita fra il cielo e il mare della sua Spalato, era rimasto da solo a custodire la memoria di una delle squadre più straordinarie del Novecento. Solo, un po' come lo era in campo, lui portiere di quell'Hajduk che seppe trasformarsi nella squadra della Resistenza europea. «Tutto ebbe inizio nel 1941, quando i dirigenti del club pronunciarono il primo di tre "no"», racconta il giornalista Aleksandar Holiga. Spalato era stata appena annessa all'Italia. In un incontro con le autorità fasciste, i dirigenti dell'Hajduk rifiutarono di eseguire il saluto romano, prima di respingere l'offerta di giocare in Serie A se avessero cambiato il nome in AC Spalato. Pochi giorni dopo il governatore Bastianini dichiarò fuori legge tutte le squadre della città. I dirigenti dell'Hajduk poco cambiarono: no avevano detto a Mussolini e no risposero a Pavelić. Or-

nare la famiglia. Dopo l'8 settembre si precipitò a raggiungere il fratello Jozo nell'esercito di Tito.

Il figlio di Churchill
Crollata l'Italia fascista, Spalato era finita sotto il controllo degli iustizie nazionalisti. Per i dirigenti dell'Hajduk poco cambiava: no avevano detto a Mussolini e no risposero a Pavelić. Or-

che impegnò fino al termine della guerra. La squadra si trasferì a Bari, dove sfidò in una serie di partite le forze alleate. La più memorabile il 23 settembre, di fronte a 40 mila spettatori. La formazione dell'esercito britannico era quasi una nazionale: finì 7-2 per la Corona (2-2 al 45), complice un crollo fisico dei croati minati dalla febbre per le notti all'addiaccio. La rivincita si tenne a Spalato: 1-0 per l'Hajduk, e quel gol restò il preferito di Fran Matosic fra i 729 in maglia bianca.

Quel rifiuto a Tito
L'Hajduk a quel punto era molto, ma molto più che un club: gli aerei alleati lanciavano quantiti di volantini per esortare gli atleti dei Paesi sotto occupazione a seguire l'esempio degli hajduci. La tournée proseguì in Africa e in Asia: a Beirut, dopo aver sconfitto l'esercito francese, l'Hajduk venne proclamato «squadra della Francia libera» dal generale De Gaulle. Ma fu sul suolo jugoslavo che provò la prova più difficile: conquistato dalle imprese del club, il maresciallo Tito propose di trasferirlo a Belgrado, associandolo perennemente all'esercito. Giocatori e dirigenti dissero no per la terza volta: erano dalmati - testardi come i pirati che infestavano l'Adriatico in epoca romana - e dalmati volevano restare. Per Culic, Matosic, l'allenatore Kaliterna e il resto della compagnia fu forse la decisione più difficile di una vita in direzione ostinata e contraria. Scelsero di restare fedeli al nome dell'Hajduk, che nella mitologia slava indica i fuorilegge alla Robin Hood impegnati a combattere contro il potere. E Tito per consolarsi al suo posto fondò il Partizani che, ironia della sorte,

Hajdukovoj ratnoj momčadi krajem 2013. priključio se posljednji igrač Hrvoje Čulić.
Sad su u punom sastavu preseljeni u legendu, o ovomu je opširno pisao talijanski sportski list "La gazzetta dello sport"